

4. Kushnina L.V., Pyilaeva E.M. (2014). Ekologiya perevoda: sovremennyye tendentsii i podhody // Vestnik Permskogo universiteta. Seriya: Rossiyskaya i zarubezhnaya ekologiya. Vyp. 2 (26). pp. 70-76.
5. Kushnina L.V., Yuzmanov P.R. (2010). Ekologiya perevoda: kultura vs priroda // Ekologiya yazyka na perekrestke nauk: Materialy Nauchnoy konferentsii. Tyumen: TyumGU, pp. 39-45.
6. MartIn Dzh. (2018). Gra prestolIv. Plsnya lodu I polum'ya. Kniga persha. K.: KM-Buks, pp.. 800.
7. Molchanova G.G. (2016). Lingvoekologiya i sovremennoe sostoyanie yazyka // Vestnik MGOU. # 2. PP.. 47-54.
8. Moskalchuk G.G. (2003). Tekst kak sinergeticheskiy protsess. M.: URSS, 296 p.
9. Plyusnina E.M. (2016). Analiz ekokontseptu «voda» v romane A. Ivanova «Geograf globus propil» i ego perevode na frantsuzskiy yazyk // Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal «Innovatsionnaya nauka». # 3. P. 184-186.
10. Pyilaeva E.M. (2015). Aktualizatsiya klyuchevykh kontseptov teksta perevoda: ekolingvisticheskiy podhod (na materiale romana A.V. Ivanova «Geograf globus propil» i ego perevoda na frantsuzskiy yazyk): dis. ... kand. filol. nauk. Tyumen. 189 p.
11. Pyilaeva E.M. (2014). O sinergeticheskom podhode pri izuchenii ekologii perevoda // Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. # 5(35). Ch. 2. P. 173-177.
12. Martin G. (2011). A Game of Thrones. Book One: A Song of Ice and Fire. – London: Harper Collins Publishers, 812 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Марина Белова – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Харківського національного університету ім. Г.С. Сковороди.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, концептологія, еколінгвістика, екологія перекладу, лінгвістична інтердикція.

Тетяна Чірва – учитель англійської мови.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, концептологія, еколінгвістика, екологія перекладу, лінгвістична інтердикція.

Яна Рибчук – учитель англійської мови.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, концептологія, еколінгвістика, екологія перекладу, лінгвістична інтердикція.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Maryna Belova – PhD, Associate Professor of the Department of English Philology, G.S. Skovoroda Kharkiv Pedagogical University.

Scientific interests: cognitive linguistics, conceptology, ecolinguistics, ecology of translation, linguistic interdiction.

Tetyana Chirva – English language teacher.

Scientific interests: cognitive linguistics, conceptology, ecolinguistics, ecology of translation, linguistic interdiction.

Yana Rybchuk – English language teacher.

Scientific interests: cognitive linguistics, conceptology, ecolinguistics, ecology of translation, linguistic interdiction.

УДК 821.161.2

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-343-347

ЛЕКСИКА ЗБІРКИ НОВЕЛ Ю. М. МУШКЕТИКА «ЗЕЛЕНЕ ЖИТО»

Олена ІЛЬІНА (Харків, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1106-6967>

email: ESljunina@gmail.com

ІЛЬІНА Олена. **ЛЕКСИКА ЗБІРКИ НОВЕЛ Ю. М. МУШКЕТИКА «ЗЕЛЕНЕ ЖИТО».** У статті подано інформацію про лексику збірки новел видатного українського майстра слова Ю. М. Мушкетика. Наголошено, що автор послуговується експресією розмовної лексики, а також застарілою лексикою, уводить у текст діалектизми й професіоналізми здебільшого з метою створення відповідного колориту, надання персонажу чи місцевості рельєфності. Виокремлено тематичні групи архаїзмів, історизмів, діалектизмів, з'ясовано художню роль індивідуально-авторських новотворів.

Ключові слова: ідіотизм, історизм, архаїзм, діалектизм, професіоналізм, неологізм, семантика.

ILINA Olena. **VOCABULARY OF THE COLLECTION OF NOVELS BY YU. M. MUSHKETIK «GREEN RYE».** Ukrainian literature is famous for a lot of creative personalities who are the spiritual and moral leaders of the

nation. Their work is designed to awake the highest values, national identity in each person. The article provides information about the vocabulary of a collection of short stories by the outstanding Ukrainian master of words Yu. M. Mushketyk. It is emphasized that the author uses the expression of colloquial vocabulary, as well as outdated vocabulary, introduces dialectisms and professionalism into the text, mostly in order to create the appropriate color, give the character or terrain relief. Thematic groups of archaisms, historicisms, dialectisms are singled out, the artistic role of individual author's innovations is clarified. The master of the word appeals in works to the time of Antiquity, writes about the times of Kievan Rus, describes Koliivshchyna, the Second World War, and he also writes about the present. Yu. M. Mushketyk can be considered as an artist of philosophical depth. The main topics to which the author appeals are the connection of the historical past with the present, war, the problem of choice, the formation of national identity, the unity of Ukrainian lands, the formation of a harmonious personality, and so on. The author does not hide his position, his likes or dislikes. The writer's opinion is expressed either directly or it follows from the very concept of the literary text. The main linguistic means used by the writer include the use of outdated vocabulary (historicisms and archaisms), the introduction into the text of individual authorial phraseology.

Key words: idiosyle, historicism, archaism, dialectism, professionalism, neologism, semantics.

Постановка проблеми. У мовознавчих дослідженнях чільне місце належить аналізу індивідуальних стилів окремих письменників. Проза Ю. М. Мушкетика – надзвичайно яскраве явище в розвитку історії української літературної мови. Продовживши кращі традиції, Ю. М. Мушкетик у творах реалізував глибинні можливості українського слова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про виняткову майстерність Ю. М. Мушкетика неодноразово наголошувалося в статтях як літературознавців, так і літературних критиків, серед яких варто відзначити роботи І. Ф. Дзюби, М. Г. Жулинського, Л. М. Новиченка, Л. М. Ромас, Л. К. Федоровської та інших. Усі вони зазначають, що Ю. М. Мушкетик належить до митців філософської заглибленості, який постійно прагне звеличити людину, захоплюючись її морально-духовними чеснотами.

Щодо аналізу мови творів майстра слова, то тут необхідно відзначити статті В. М. Русаніського, М. В. Ковальчук та Л. І. Ющишин, а також Т. М. Мішеніної, які з різних боків описують лінгвальну систему художніх текстів.

Метою роботи є розгляд лексичної системи збірки новел Ю. М. Мушкетика «Зеленес жито».

Виклад основного матеріалу. У творах різноманіття розмовної лексики варіюється від фамільярної, просторічної до табуйованої. При цьому розмовній лексиці належить чільне місце в індивідуальному стилі майстра слова, оскільки вона здатна відобразити як особливості певної історичної доби чи культури, так і особливості світобачення самого автора. У статті С. П. Бирик зазначає, що «в контексті літературної мови та її норм розмовна лексика – це: 1) стилістичний засіб емоційної та смислової виразності того чи того художнього, публіцистичного, науково-популярного контексту; розмовні стилі; 2) кодифікаційний функціонально-стильовий параметр лексики; 3) нейтральний розмовно-побутовий словник, що в художньому стилі зазнає актуалізації й асоціативно-образної трансформації (Бирик, 2011: 60). До розмовної лексики належить власне розмовна, просторіччя, вульгаризми та діалектна лексика.

Серед вербальних виразників емоцій людини Ю. М. Мушкетика є назви дій на позначення пересування: «*Я шастаю в хату, а він стає під вікном і зазирає до кімнати*» (Мушкетик, 1965: 106), «*Я не міг навіть одірватись від стіни – хуркнути кудись у хлів, під прикладок, у погрібник*» (Мушкетик, 1965: 132), «*І йому довелося в болото прошкувати*» (Мушкетик, 1965: 46), «*Кури прудко чапотять по його ногах*» (Мушкетик, 1965: 121) або ж дій на позначення рухів ногами чи руками: «*А воно пустувало, гуцало ногами, намагалося обійняти матір за шию. Мати і син*» (Мушкетик, 1965: 113) «*Дитя чеберяло ними в повітрі і аж заходило од плачу*» (Мушкетик, 1965: 99), де *гуцати* – підстрибувати, підкидати руки, ноги, а *чеберяти* – робити часті рухи руками й ногами.

Меншою частотністю відзначається група, де вказано на ознаку об'єкта: «*Три старі та п'ять молодих, але вже теж рославих, лип*» (Мушкетик, 1965: 121), «*Поруч Омеляна бородатий дядько у військовому кашкеті, ще один кашкет кругліє проти стиглого вечірнього неба – козирком до Омеляна, – трохи нижче капловухої фурманової шапки*» (Мушкетик, 1965: 56), «*Він стояв перед Гривою, розкучманий, чорний, бородатий*» (Мушкетик, 1965: 59), «*Вузька, кістлява рука, простягнена до вигембльованого мозолями*

держака, тремтить дрібно, стриже на січку промені» (Мушкетик, 1965: 68), «Передній поставив коня цапки біля самого вогняного покотела» (Мушкетик, 1965: 59).

Що стосується діалектизмів, то серед них виокремлюються такі групи: 1) назви предметів для щоденного вжитку: «Очам – вічна ніч, але тіло, руки не хочуть змиритися, десь перед досвітком пальці самі починають ворухитись, вони, мабуть, беруть **вилошника**, грабильно, топорище» (Мушкетик, 1965: 118), «Микола подоїв у **питун** Красолю, і дядько смакував молоко з нашим домашнім хлібом» (Мушкетик, 1965: 44), «Об вицвілі **халоші** треться, пулькає індичка. Нараз індичка пулькнула голосно, полупотіла по стежці» (Мушкетик, 1965: 121), «Круто повернувся, щось сказав, і **полуторку** обліпили червоноармійці» (Мушкетик, 1965: 9), «Сонце котить під ноги срібні **балабони** – доводиться ступати широко, щоб не потроцити їх» (Мушкетик, 1965: 67), де вилошник – вила, питун – посуд ля пиття, халоші – галоші, полуторка – автомашина вантажністю в півтори тонни, а балабон – брязкальце, бубонець; 2) природні об'єкти: «Як же їх... у **кушпелі**» (Мушкетик, 1965: 19), «Тепер довелося гнати корову на **пастівник**» (Мушкетик, 1965: 169), де кушпела – стовп пилу, а пастівник – пасовище; 3) ознаки предмета: «Франтуватий капелюшок, **святешина** червона манишка» (Мушкетик, 1965: 72), де святешина – святкова. Здебільшого мета діалектизмів – це передача національного колориту конкретної місцевості, особливостей мови персонажа.

Якщо говорити про соціальні діалекти, то тут доцільно виокремити групу професіоналізмів. Ю. М. Мушкетик послуговується експресією професійною лексикою: «Шофер говорив прохально, водночас ховаючи за спиною кінець **бікфордого шнура**» (Мушкетик, 1965: 11), де бікфордів шнур – вогнепровідний шнур для запалювання вибухової речовини; «Бруствер окопчика кволо обмацувала **жсвава**, в темних мазутних плямах рука» (Мушкетик, 1965: 15), де жсвава – насип або кам'яне підвищення на зовнішній стороні окопу чи траншеї для прикриття бійців од ворожого вогню; «Паліччя, чорне коріння, **черепашиник**» (Мушкетик, 1965: 53), де черепашиник – пориста порода, що використовується як будівельний матеріал; «Я на той час сидів у порічнику, там у мене **дот**, і все чув» (Мушкетик, 1965: 45), де дот – довгочасна огнева точка; «Я прикриваюся **кельмою**» (Мушкетик, 1965: 131), де кельма – ручний будівельний інструмент; «Сукав **дратву** в шевській майстерні» (Мушкетик, 1965: 131), де дратва – просмолена або навощена нитка, якою шиють взуття; «Обкурював вулики димом, забивав мохом **льотки**. Горював, що частина бджіл, котрі вертаються із **взятки**, залишиться в полі, але вже нічого не міг вдіяти» (Мушкетик, 1965: 33). Професіоналізми в Ю. М. Мушкетика є важливим елементом характеристики персонажа, воно допомагають краще зрозуміти специфіку його роботи та розкрити особистість героя.

Оскільки Ю. М. Мушкетика справедливо вважають автором, який писав історичні романи, то в його творах значне місце посідає застаріла лексика. У збірці «Зелене жито» можна натрапити на архаїзми та історизми, які репрезентують добу Київської Русі, гайдамаччину, дореволюційну Україну, а також Другу світову війну. Доцільно виокремити такі групи: 1) назви осіб за належністю до війська: «Там, на роздоріжжі, мене чекають мої побратими – **гайдамаки**» (Мушкетик, 1965: 83), «Скільки **махновців**, достеменно не знає ніхто» (Мушкетик, 1965: 56); 2) назви професійної діяльності: «а кіньми правив Грива, руки тримав високо, мов справжній **лихач-маишталір**» (Мушкетик, 1965: 58); 3) звертання до осіб: «Не дійде він, **ваше благородіє**» (Мушкетик, 1965: 89); 4) назви різних народів: «Та чорною хмарою впала із лугу лунка **половецька** погоня» (Мушкетик, 1965: 81); 5) назви родичів, близьких людей: «І піт кривавий змив **ладин** цілунок» (Мушкетик, 1965: 81); 6) назви птахів: «Дід Федось знає, де сидить **зорянка**, а от намагається пригадати, яка вона, і думка нашттовхується на щось сіре, ворухиться кволо, безсила злетіти вгору, догнати пташину пісню» (Мушкетик, 1965: 118), «Щоб **крумкач** по лісу порозносив його кості» (Мушкетик, 1965: 46), де зорянка – пташка із сімейства мухоловкових, а крумкач – ворон; 7) назви транспортних засобів: «Так, і міліція, й ЧК, і колишні партизани, й пекарі – всього близько ста чоловік. Міліція в сідлах, решта – в **фаєтонах, бричках, прольотках**» (Мушкетик, 1965: 56), «Німці проклали біля хутора **чавунку**, обшували колючим дротом школу, позакладали мішками з піском вікна» (Мушкетик, 1965: 43), де чавунка – залізниця, фаєтон, прольотка – чотириколісні екіпажі з відкритим верхом; 8) назви одягу:

«Забинтований полотняним шматтям, закутаний у **кирею**» (Мушкетик, 1965: 64); 9) назви роду військ: «*І не допомогли ні бездоганна атестація полкового командира, ні заступництво дядька-князя, відставного генерала від інфантерії*» (Мушкетик, 1965: 88), де *інфантерія* – піхота; 10) назви військового спорядження та зброї: «**Аркан** волосяний охопив мою шию, та я перетнув його. **Спис** харалужний цілився в спину, та я прикрився від нього **щитом**» (Мушкетик, 1965: 81); 11) назви предметів побуту: «*на підвіконні каламар*» (Мушкетик, 1965: 103), де *каламар* – чорнильниця.

На особливу увагу заслуговують індивідуально-авторські неологізми. Автор вдається до творення нових дієслів, іменників, прикметників задля реалізації певної художньої мети.

Неологізми зазвичай утворені способом основоскладання, а також префіксально-суфіксальним та суфіксальним способом: «*Ліда, а таки збайдужіла серцем: гостряки-черевики не **осмілювалися** більше переступати перелаз*» (Мушкетик, 1965: 119), «*Поволі **озвичаявався** з лікарняними порядками, з режимом*» (Мушкетик, 1965: 125), «*Та це он **підкайданник** порвався, кільце злізло з петлі, ногу муляє*» (Мушкетик, 1965: 87), «*Це вже було **самоспонування***» (Мушкетик, 1965: 101), «*Ось до нього підійшов фашист у високім **сідластім** кашкеті, обіперся рукою, закуриив*» (Мушкетик, 1965: 46), «*Адже яка це радість, викласти **суходзвінну**, красиву піч!*» (Мушкетик, 1965: 134), «*Мав це час, ішов повагом, слухаючи **безмрійний** шелест листя над головою*» (Мушкетик, 1965: 152), «*Курява **вихріла** ближче, ближче*» (Мушкетик, 1965: 19). Як бачимо, здебільшого майстер слова вдається до творення прикметників, іменників і прикметників. Рідше можна натрапити на прислівники: «*Бо одвіку не бачило такого бою це поле. І запам'ятає його **набезвік***» (Мушкетик, 1965: 78).

Доволі часто неологізми в Ю. М. Мушкетика виступають як важливі виражальні засоби. Наприклад, прикметник *пророчо-сліпий* у рядках «*Високий, худий, з **пророчо-сліпими** очима*» (Мушкетик, 1965: 121) з одного боку, характеризує параметри зовнішності головного героя, а з іншого боку, містить натяк на внутрішній світ персонажа, адже у своїй семантичній структурі має значення «мудрість». Здебільшого пророка зображували сліпим – він здатний осягати духовні істини. Так, використовуючи неологізм *пророчо-сліпий* щодо дідуся Федося з оповідання «Червоний-червоний цвіт» автор ніби натякає на досвід і життєву мудрість персонажа.

Прикметник *ячменисті* служить для більш точного опису зовнішності та нюансування кольору: «*Перехилився з сідла, усміхається в колючі **ячменисті** вуса, поцьовоухе по халяві нагайкою*» (Мушкетик, 1965: 58).

Рухи арештанта з оповідання «Особливо небезпечний» передано за допомогою дієслова *пругоніти*, яке, очевидно, завдячує своїм виникненням іменнику *пруг*. Автор намагається передати важкі рухи чоловіка, який бредє по дорозі, несучи важко хворого солдата: «*Гвинтівка висіла в Дерези за плечима, а сам він якось дивно **пругонів** ногами*» (Мушкетик, 1965: 93).

Дієслово *чавуніти*, утворене від іменника *чавун*, містить сему «важкість». Автор описує човняра, тому використання такого роду неологізму є виправданим: «*Чавуніли на руках м'язи, тугим луком вигнулася спина*» (Мушкетик, 1965: 184).

Велику кількість людей Ю. М. Мушкетик описує прикметником *мільйоногрудий*: «*А голос його дід Федось, мабуть би, вихопив з **мільйоногрудого** мітингу*» (Мушкетик, 1965: 125).

Висновки. Таким чином, серед лексичних засобів, які використовує Ю. М. Мушкетик у збірці «Зелене жито», варто виокремити професіоналізми, неологізми, застарілі слова, розмовну лексику. До перспектив роботи відносимо можливість аналізу фразеологічної системи Ю. М. Мушкетика.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Биби́к С. П. Стыльова розмовна норма та розмовна лексика. *Культура слова*. 2011. № 74. – С. 59-65.
2. Жулинський М. Г. Істина – в людських душах // *Твори в 5 т.* – К. : Дніпро. Т. 1 : Смерть Сократа. Суд над Сенекою. Гайдамаки. Жовтий цвіт кульбаби / Ю. М. Мушкетик. 1987. – 608 с.
3. Мушкетик Ю. М. Зелене жито. Новели. К.: Молодь. 1965. – 188 с.
4. Русанівський В. М. Знайдене слово: (Про мову творів Ю. Мушкетика). *Мовознавство*. 2000. № 4/5. – С. 4-7.

5. Слабошпицкий М. Ф. Писатель и его герои: О творческом пути Ю. Мушкетика. *Радуга*. 1979. № 4. – С. 171-174.

REFERENCES

1. Bybyk S. P. (2011). Stylova rozmovna norma ta rozmovna leksyka [Stylistic colloquial norm and colloquial vocabulary]. *Kultura slova*. № 74. P. 59-65.
2. Zhulynskiy M. H. (1987). Istyna – v liudskyykh dushakh. [The truth is in people’s souls] // *Tvory v 5 t.* – Kyiv: Dnipro. T. 1 : Smert Sokrata. Sud nad Senekoiu. Haidamaky. Zhovtyi tsvit kulbaby / Yu. M. Mushketyk. 608 p.
3. Mushketyk Yu. M. (1965). Zeleneie zhyto. Novely [Green rye. Novels]. Kyiv: Molod. 1965. 188 p.
4. Rusanivskiy V. M. (2000). Znaidene slovo: (Pro movu tvoriv Yu. Mushketyka). [Found word: (About the language of works by Yu. Mushketyk)]. *Movoznavstvo*. № 4/5. S. 4-7.
5. Slaboshpitskiy M. F. (1979). Pisatel i ego geroy: O tvorcheskom puti Yu. Mushketika. [The writer and his heroes: About the creative path of Yu. Musketik]. *Raduga*. № 4. P. 171-174.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Ільїна – кандидат філологічних наук, докторант кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди.

Наукові інтереси: лінгвопоетика, дослідження вираження архетипних концептів у мовній картині світу

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Olena Iliina – candidate of Philological Sciences, Doctoral Student of Kharkiv G. S. Skovoroda Pedagogical University.

Scientific interests: lingual poetics, research of the verbal representation of archetypical concepts in lingual model of the world.

УДК 305:(070,446+659+ 792.09)-028

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-347-355

**РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ГЕНДЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ
В СПОРТИВНЫХ СМИ**

Галина КОЗУБ (Полтава, Україна)

ORCID 0000-0003-3895-1621

gkozub51@gmail.com

Мария ОЛЬХОВИК(Полтава, Україна)

ORCID 0000-0003-2911-5656

mashaolhovik93@ gmail.com

КОЗУБ Галина, ОЛЬХОВИК Мария. РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ГЕНДЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СПОРТИВНЫХ СМИ. У статті досліджується проблема гендерних відносин та стереотипів у спортивних ЗМІ. Авторами визначається, як відображаються гендерні відносини у статтях, репортажах та репліках російських та німецьких спортивних ЗМІ, з’ясовується роль спортивного тексту як багаторівневого комунікативного конструктора, словотворчі та граматичні особливості гендерного тексту, специфіка чоловічих та жіночих номінацій, робляться висновки щодо мовних гендерних стереотипів.

Ключові слова: гендерні відносини, мовна картина світу, дискурс, комунікація, фемінність, маскуліність, текстуалізація.

KOZUB Galina, OLKHOVIK Maria. REPRESENTATION OF GENDER RELATIONS IN SPORTS MEDIA. The article is devoted to the problem of modern linguistics - gender relations. The problems of language and gender have become relevant in modern linguistics. Linguists consider gender as a phenomenon of culture and language; study the refraction of this category in language. Scientists consider gender to be a sociocultural category; their works touch upon